

mokslas • menas • literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1981 METAI

LIEPOS MĖN. 25 D. / JULY 25, 1981

PART TWO 8 172 (30)

Šiame numeryje:

Lituanistika Illinojaus universitete: lemiamas ruduo.
Apie šiuolaikinę pasaulio ir mūsų muziką: pasikalbėjimas su dirig. prof. Vytautu Marijošium.
Teatriniai laiškai iš Europos: Londono sezonas — politinės temos.
A. Šapokos Lietuvos istorijos ketvirtos laidos proga.
Aleksandro Didžiojo turtų paroda Chicagoje.
Iš šių dienų amerikiečių poezijos.
Ar astronomiją galima paversti poezija?
Planuojamas Lietuvių rašytojų draugijos suvažiavimas.
Trisdešimt pirmasis „Draugo“ romano konkursas.
Aloyzo Barono vardo novelės konkursas.
Augusto Rodin'o darbų paroda Washingtone.
Nauji leidiniai.

Kertinė Parastė

Lituanistika Illinojaus universitete: lemiamasis ruduo

Per praėjusius dvejus metus lituanistika Illinojaus universitete šiek tiek dar sustiprėjo. Lietuviai dovanojo vertingų knygų bibliotekai. Tarp jų buvo ir reikalingoji Lietuvių enciklopedija. Lietuvių fondas reikalą kasmet finansiniai rėmė, kad būtų galima kviesiti svečius kalbėtojus, daryti fotokopijas ir studentams skirti premijas už pažangą. Studentų tarpe atsirado vienas, studijuojąs lituanistiką pagrindine sritimi, ir keturi, pasirašę lituanistiką šalutine šaka.

Naujų lituanistikos kursų taipgi įvesta. Šiame jau dėstytas naujas LITH 225 — vertimo kursas. Rudenį bus LITH 227 — lietuvių kultūros. Vieną ateinančių akademinių metų ketvirtį bus siūlomas ir LITH 230 — emigracijos literatūra. Kursų padaugėjo, kad studentai galėtų pasirinkti, kas jiems įdomiau. Taip pat daugiau kursų reikėjo, kadangi lituanistikos šalutine šaka programa sustiprėjo. Iki šiol buvo galima gauti tiksliai „Liberal Arts and Sciences“ bendrą šalutinę šakos laipsnį, kuriam tereikėjo 8 įskaitų (vienas kursas — 4 įskaitos) aukštesnių kursų. Dabar galima gauti slavų skyriaus šalutinę šakos laipsnį: tai reiškia, kad aukštesnio lygio kursų reikia 20 įskaitų — 5 kursų. Tuo ir sustiprinama programa, ir studentai savo srityje geriau pasiruošia. Istorijos skyriuje yra profesorius E. Thaden, specializuojąs baltų istorijoje. Studentai gali ir tuos atitinkamus kursus priskaičiuoti. Viso dabar yra 16 lituanistikos kursų: 6 kalbos, 4 literatūros, 1 vertimo, 2 kalbos istorijos, 1 lietuvių kultūros, 2 savarankiško darbo.

Nuo 1980 rudens ketvirčio pradinis kalbos kursas dėsto asistentas, finansuojamas Lietuvių fondo per universitetą. Ši pozicija svarbi, nes

tuo būdu galima iš karto keturis kursus dėstyti ir dar turėti kalbos laboratoriją, asistento pravedamą. Priedo — pats studentas tuo ne vien pasiruošia ateities darbams, bet ir gali ramiau savo studijas tęsti, kadangi šalia gaunamos asistento algos — asistentas yra atleidžiamas nuo mokesčio už mokslą ir už kai kuriuos kitus universitetinius reikalus. Asistentas turi būti „Graduate school“ studentas. Kadangi lituanistikoje tokios kategorijos nėra, samdomas lietuvis asistentas, studijuojąs ką nors kitą. Šių metų asistentas ir ateinančių metų asistentas abu baigė Pedagoginį lituanistikos institutą ir mokė lituanistinę mokyklą bei aktyviai dalyvavę lietuviškose organizacijose.

Lituanistikos programai praturtinti kviečiami svečiai paskaitininkai, kalbėtojai. Pirmą studentai susipažino su kai kuriais lietuvių rašytojais iš Chicago. Pokalbiai paliko gilią įspūdį. Šiame svečių buvo mažiau, nes išlaidos didesnės. Fondo tam skirtą sumą teko kitaip dalinti. Pagrindinis svečias buvo dr. Rimvydas Šilbajoris iš Ohio State universiteto. Dr. Šilbajoris kalbėjo vakare studentams ir svečiams, kurių tarpe buvo universiteto kancleris dr. Riddle, vicekancleris dr. Johnson ir slavų skyriaus vedėjas dr. Moravčevič. Dr. Šilbajorio paskaita apie Donelaitį anglų kalba sudomino klausytojus, ypač kolegas iš slavų skyriaus. Vakaras buvo svarbus lituanistikai, nes sustiprino lietuvių ryšius su universiteto vadovybe. Tarp svečių buvo PLB pirmininkas V. Kamanas, 1 lietuvių kultūros, 2 savarankiško darbo.

Su lituanistikos studentais susitiko poetė Eglė Juodvalkė. (Nukelta į 2 psl.)

Apie šiuolaikinę pasaulio ir mūsų muziką

Pokalbis su dirig. prof. Vytautu Marijošium jo 70 metų sukakties proga

Profesionaliai pasiruošusių muzikų daug neturėjome nei Lietuvoje, nei dabar čia, Ispanijoje. O tokių, kurie visą savo gyvenimą būtų pašventę šiai sričiai ir ko nors išskirtinio joje pasiekę, randame dar mažiau. Mat, stiepiantis į aukštumas, vien tik noro ir pastangų neužtenka, o reikia ir Dievulio dovanoto talento. Visa tai turinčių ne vien tik muzikoj, bet ir kitose kūrybos srityse gausybės niekada nebuvo. Šitokių dovanų visuomenei ir tautai net palankiausias likimas saujomis nežarsto. Prie tokių retųjų reikia prisikirti ir š.m. liepos mėn. 10 d. savo 70-tąjį gimtadienį atšventusį dirigentą, kompozitorių ir Hartfordo universiteto muzikos profesorį Vytautą Marijošį. Plati jo kūrybinė ir pedagoginė veikla ir puikūs jos rezultatai daugeliui muzika besidominčių yra gerai žinomi. Jei informacijos trūksta, galima atsiversti enciklopedijas ir viską sužinoti. Mums čia jubilato sukakties proga yra svarbiau ir skaitytojams įdomiau užkalbinti patį dirig. prof. Vytautą Marijošį įvairiais ir aktualiais muzikiniiais klausimais ir sužinoti jo nuomonę. Tad ir kreipiamės:

— Visas ligšiolinis Jūsų gyvenimas praėjo su muzika, geriau sakant, Patys visą laiką gyvenote muzikoje. Sakyt, kas per tą 70 metų atsitiko reikšmingiausio, ar laikmečiui būdingiausio pasaulinės muzikos raidoje?

— Nevarginant per daug skaitytojų, bandysiu kiek galima trumpiau atsakyti.

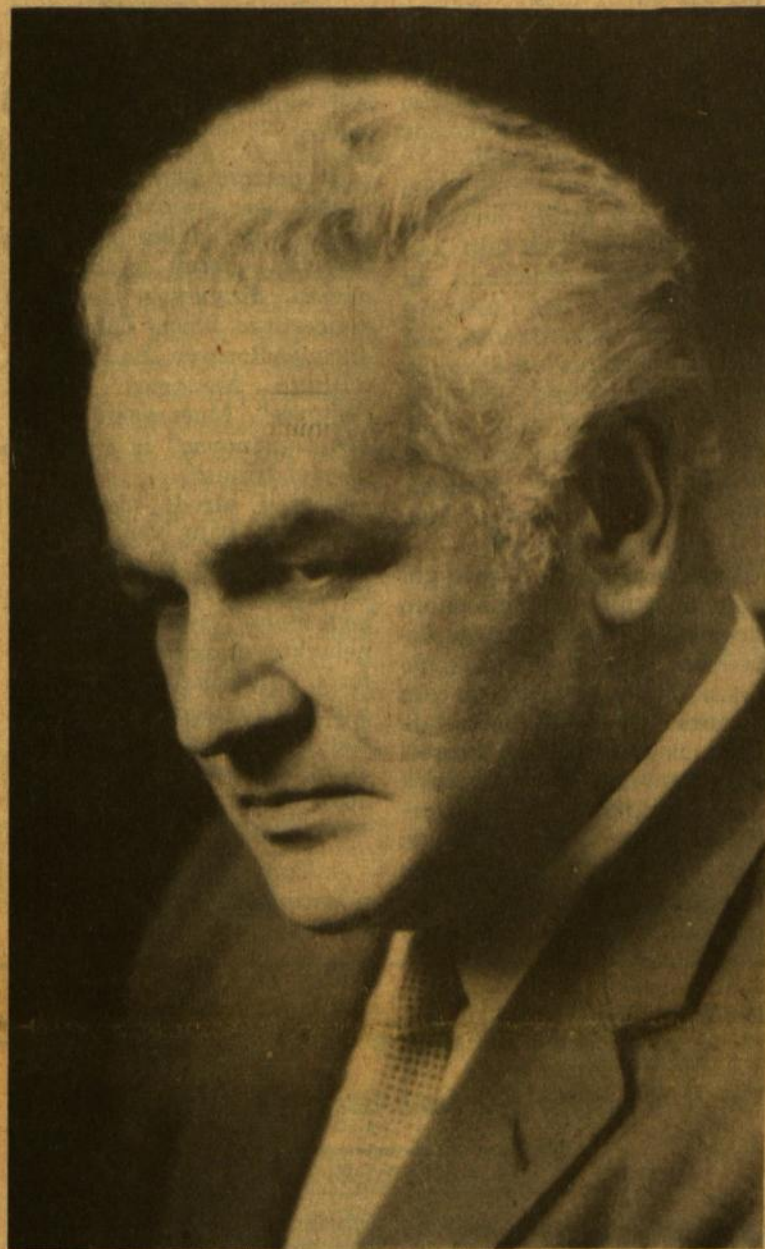
Tik viena, kas yra pastovus šiame pasaulyje, tai nuolatinis keitimasis. Per tuos 70 metų turėjom daug visokių įvykių ir pasikeitimų: du pasauliniai karai, ekonominė depresija, nacizmas, fašizmas, pas jus Chicago universitete gimusi atominė bomba, o meno pasaulyje daug visokių „izmų“: impresionizmas, ekspresionizmas, primitivizmas,

modernizmas. Čia norėčiau pasiūlyti, ypač kas liečia kūrybą, vietoj termino modernus kitą žodį — šiuolaikinis. Taipogi, kita pastaba, tuo pat metu gyvenantieji kompozitoriai ne visada tai pačiai klasifikacijai priklauso. Pvz. Bartok, Stravinski ir Schoenberg yra šiuolaikiniai XX amžiaus reprezentantai, bet to paties laikotarpio Saint-Saens, Rachmaninov ar Sibelius stilistine prasme nėra šiuolaikiniai, tai gryniausios romantikai.

Ir taip po pereinančio periodo visokių „izmų“ XX amžiaus muzika kiek vėliau pasuko į superintelektualinę matematinę kalkuliaciją, totalinę serializaciją. Ir kai to dar neužteko, atsirado elektroniniai ir magnetofoniniai eksperimentai, kurie dar daugiau suintrigavo kai kurių kompozitorių smegenis ieškoti naujų garsų spektro. Deja, ilgai visi tos visos mechaninės priemonės pasirodė gerokai dirbtinės, mechaninės, nužmogintos ir gerai daliai muzikalios publikos nepriimtinos.

Paskyrus žymų avangardistą, šiuolaikinį prancūzų kompozitorių ir dirigentą Pierre Boulez New Yorko Filharmonijos meno vadovu ir dirigentu, maištaujančių novatorių buvo tikėtasi, kad Pierre Boulez bus didžiausias propagandistas ultra naujojiškumui muzikoje, bet pasirodė atvirkščiai. Kaip meno vadovas ir dirigentas jis mažiausiai davė progų avangardui pasireikšti savo programose, o patsai kaip kompozitorius beveik visai nustojo kūrybą.

Ir taip, kas buvo naujo ir taip patrauklio pradžioje, kaip avangardiniai ieškojimai — aleatorinė maniera, polychordai, mikrofoni, nauji garsai, kalbiai, garso klasteriai, elektroninė muzika, serializmas ir mušamųjų triukšmas (atsiprašau už tuos terminus), viskas po truputį išsėmė, ekstremistinis novatoriš-

Dirig. prof. Vytautas Marijošius

kumas sumažėjo. Iš kitos pusės, dėka tų visų permatacijų, ne viskas dingio. Minėtos naujovės nėra pačios per save visai niekam tikusios. Nelaimė tik ta, kad jomis dažnai pasinaudoja nemokšiškos galvos. Jeigu tos galvos dar neturi jokio skonio ir talento, tai čia jau tikras vargas. Tokiems nepadės jokie medalai, nei šimtai prikurtų šėdėvų.

Ar yra koks didelis skirtumas tarp europinio ir Amerikos muzikinio gyvenimo? Yra, bet jis nėra taip ryškiai atpa-

žįstamas. Kiek geresnė yra operos būklė Europoje: beveik kiekviename didesniame mieste yra prestižo reikalas turėti operą, ilgesni sezonai net iki 10 mėnesių ir daug įvairesnės repertuaras kaip čia, daugiau avangardinis.

Paskutinis įdomumas yra P. Boulez įsipareigojimas prancūzų valdžiai vadovauti George Pompidou Meno ir kultūros centrui Paryžiuje. Lėšų tam reikalui jis gavo tiek, kiek tik norėjo. Jo misija bus Paryžių padaryti pasauliniu šiuolaikinės muzikos centru, atversti prancūzų atonalumui ir sumoderninti prancūzų operą. Taigi, kas norėtų eksperimentuoti akustikoj ar atonalinėj avangardinėj muzikoj, gali drąsiai užmegzti santykius su I RCAM Paryžiuje (Institut de Recherche et coordination Acoustique/Music).

Įdomu, kad lyg tyčia prieš Boulez akciją į totalinį atonalumą pasaulinio garso lenkų kompozitorius K. Penderecki neseniai visus nutebino savo nauju koncertu smuikui. Koncertas parašytas gana romantiškam stiliuje, sonatos formoj. Vengrų komp. György Ligeti naujausias kvintetas pučiamiems instrumentams pagrįdė turi trigarsinę harmoniją, tradicinį kontrpunktą ir imitacijas. Amerikietis Georg Rochberg iš griežto serializmo pakaitai davė moderuotą komplikacijų III styginį kvartetą. Taip lygiai ir tokie kompozitoriai kaip Hans Verner Henze, Nono, Maderna, John Corigliano, David Del Tredici, o jų yra ir daugiau, aprimo ir gal

prisiijungs prie sukalbamesnių.

Atskirų apdovanojimų užsi-tarnauja trys didieji: Benjamin Britten, Dimitri Sostakovič ir Alberto Ginastera. Anglas, rusas ir argentinietis. Jie seniai evoliucijos būdu surado savo identitetą ir su pasisekimu dominuoja muzikiniame pasaulyje.

Ar yra šiuolaikinė muzika dabar kokia viena vyraujanti kryptis? Ne. Yra mozaika visokių krypčių. Neretai tas pats kompozitorius kuria kelioms skirtingoms kūrybinėms rašy-senom. Kur link eina muzikos menas ir kas jam vadovaus ateity, kažin ar kas žino. Tai tokia maždaug yra muzikinė apžvalga paskutiniųjų 70-ties metų.

— O jeigu žvelgtume į lietuvių muziką, kas tuo pačiu Jūsų metų laikotarpiu pažymėtino įvyko lietuvių muzikos raidoje?

— Atgavus Nepriklausomybę, per palyginti trumpą laiką buvo padaryta nemaža pažanga muzikos raidoje.

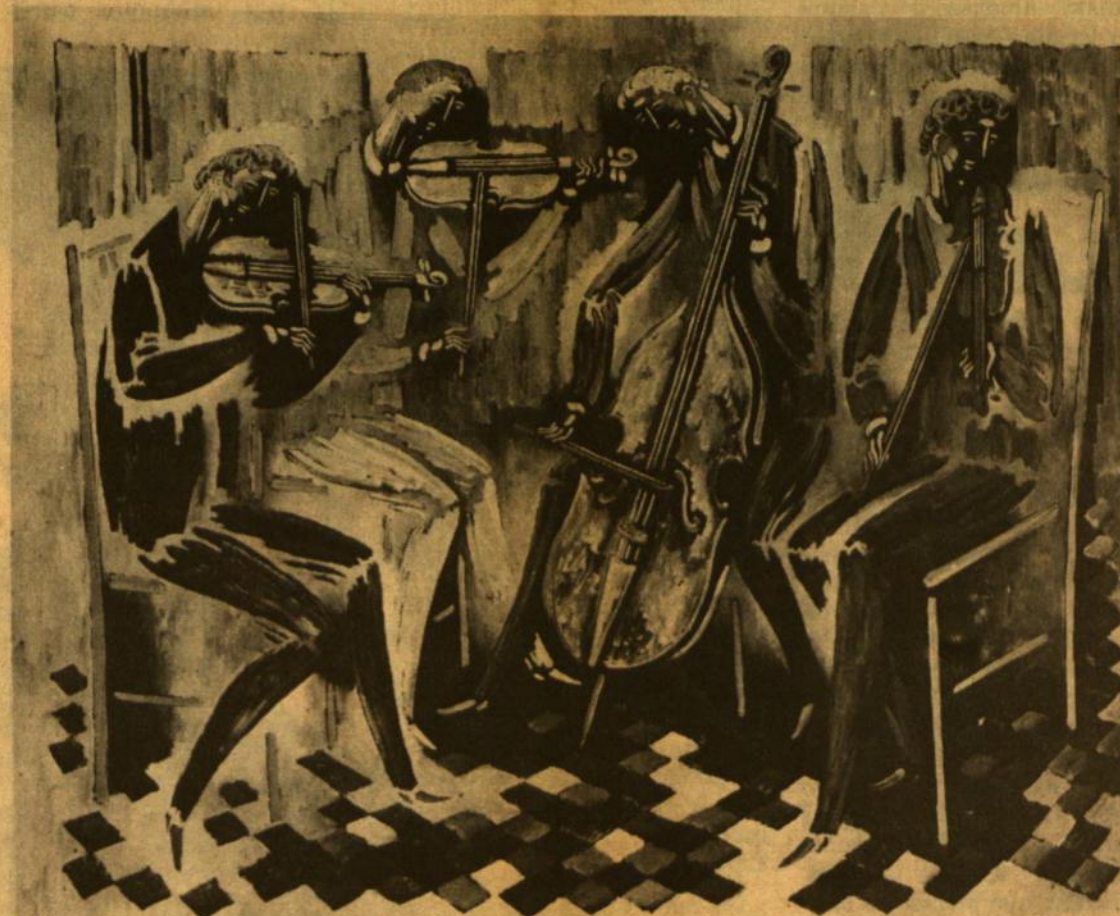
Didžiausias nuopelnas už tai tenka priskirti Kauno ir Klaipėdos konservatorijoms, muzikos mokytojų, operai, radiofonui ir Filharmonijai. Nemažą reikšmę turėjo ir chorų veikla. Muzikinės spausdintos literatūros turėjome nedaug, nors šiaip individuali kūryba augo ir netrukus atsirado net kelios savos simfonijos, operos ir baletai.

Kai langas į Vakarus prasi-vėrė, Švietimo ministerija siuntė nemažą skaičių jaunuo-lių muzikinėm studijom į didžiuosius Europos centrus. Taip iš ankstesnių laikų populiariam slaviškam emocin-gumui buvo priešpastatytas vakarietiškas saikas ir elegancija. Sintezė tų dviejų mentali-tetų teko patiem atrasti. Todėl šiandien jokios abejonės nėra, užsieninės studijos daug prisidėjo prie muzikinės pažangos mūsų krašte.

Kauno konservatorija, valst. opera, radiofonas, Filharmonija ir geresni chorai rezidavo laikinaj sostinėje. Kaune, tai čia, žinoma, ir reikėsi intensyvesnis muzikinis judėjimas, kuriame, pripažinti reikia, trūko daug didesnio dėmesio kamerinei instrumentalinei ir vokalinei muzikai. Nenuostabu, kad tą atsilikimą ir nesi-domėjimą individualiais reči-taliais atsivežėm ir į emigraciją. Su maža išimtim mūsų dainininkai nedaug tesi-domi rečitaliniu repertuaru, mažai stengiasi plėtoti savo meninį augimą, užmiršdami, kad tuo savo nerangumu nustoja gyvo kontakto su kompozitoriais ir rašytojais. O kon-taktą palaikant, gimtų nauji kūriniai, ir dainininkams nereiktų dainuoti visą tą patį repertuarą, kurį gera publikos dalis jau žino mintinai.

Anapus Atlanto, savo tėvy-nėje, turime talentingų kūrėjų ir originalios šiuolaikinės kūrybos, apsiečiai aukšto lygio interpretatorių, reiktų tik laukti to laiko, kai lygiomis teisėmis galėsime pasikeisti meniniais laimėjimais ar nau-jais atradimais.

(Nukelta į 2 psl.)

Vytautas Kasiulis

Styginis kvartetas

Apie šiuolaikinę pasaulio ir mūsų muziką

(Atkelta iš 1 psl.)

— Jums gerai yra iš patirties pažįstama Europos ir Amerikos aplamai visa muzikinė situacija. Kuo šie du žemynai yra muzikine prasme panašūs ir kuo skiriasi? Čia turiu mintį muzikos mokyklai, publikai, muzikines kryptis, pionieriškus atradimus ir pan.?

— Jei kadaise buvo didesnis skirtumas, tai šiandien jis yra gerokai sumažėjęs.

— Aptarti „visą muzikinę situaciją“ per daug užimtų vietos. 1970 metais lankiau Muencheno ir Stuttgarto konservatorijas ir 1973 m. dėsčiau vasaros semestrą Sienoj (Italijoje), tačiau kas ten naujo dabar, tiksliai nepamenu.

Aplamai, žinoma, Europoje skiriamas didesnis dėmesys individui kaip Amerikoje. Čia yra „mass production“. Čia gauti kompozitoriaus diplomą ar būti išrinktam į senatą ypatingų kvalifikacijų nereikia. Užmokėk mokslo pinigus, ir kaip nors, kad ir užmerktom akim, mokykla tave išleis. O kas liečia senatą... negi be didelių pinigų kas ten pateko?

Anksčiau centras muzikinio avangardiškumo buvo Vokietijoje. Dabar, kaip savo atsakyme į pirmą klausimą minėjau, tikimasi, kad bandys pirmauti Paryžius.

Dėl publikos? Ir vėl bijau, kad apibendrinimas yra kiek pavojingas, bet, atrodo, skirtumas yra. Čia publikai dažnai svarbu, kas diriguoja, kas dainuoja ar smuikuoja. Ten, Europoje, vis dėlto yra gana svarbu, kokie veikalai yra programoje ar koks kūrinys iš viso yra pirmąsį klausytojams atliekamas.

Vokietijoje ir Prancūzijoje Pavarotti koncertai neturi to publikos entuziazmo kaip šitoj pusėj Atlanto. Priežastis — labai vienašališka programa, nors rankoj laikomasi nosinės ilgumos, kaip girdėjau, tas pats.

— Kaip vertintumėte šiandieninę muzikinę situaciją lietuviuose? Kas džiugina ir kas kelia rūpestį, stebint šiandieninę mūsų muziką Lietuvoje ir išeivijoje?

— Normaliam muzikiniam gyvenimui reikalingos tokios būtinios sąlygos: kūrėjas, atlikėjas, klausytojas ir mecenatas, arba rėmėjas.

Spauda rašo, kad Lietuvoje dabar yra 62 kompozitoriai ir 33 muzikologai, reiškia — kūrėjų netrūksta, atlikėjų yra užtekčiai ir vietos pareikalavimui, ir net broliškam respublikom. Mecenatai — valstybės išdada.

Išeivijoje kūrėjams sunkiau išuoti užtekčių vienos rankos pirštų. Atlikėjų, kaip žinot, išeivijoje niekad nebuvo per daug, o dabar dar mažiau. Rėmėjų ar mecenatų tik per stebuklą didesniems užmojams suorganizuojama. Klausytojų ir Lietuvoje kartais trūksta, o čia, išeivijoje, taip pat ne visada užtenka.

Klausimas: kodėl didesni parengimai taip brangiai kainuoja? Todėl, kad didesniams kūriniui atlikti reikalingi apmokami tarpininkai. Veltui viską daro tik organizacijų valdybos ir choristai. Jie, tai kaip paukšteliai, ir lizdą pina ir dar veltui pagieda.

Kas dar rūpestį kelia, tai nepakankama kritika ir savi-kritika. Ir ne ten, Lietuvoje, bet čia, išeivijoje. Kaip galima būtų sumažinti plokštelių infliaciją? Gal reiktų, kad patys užrašymų autoriai sau būtų kritiškėsniai ir gerai išgirstų garso intonacinius netikslumus, blogą žodžių tarimą ir ištarimą. Tai šiandien techniškai yra lengvai pataisoma, jeigu norima. Atrodo, neužtenka tik pasigaminti savo plokštelę, bet

reikia jausti ir menišką atsakomybę už ją. Pagalvokit, kaip blogai tokia plokštelė reprezentuoja lietuvių muzikinę kultūrą. Ar nebūtų geriau duoti iš-klausyt plokštelę profesionalui ir jo nuomonę skelbti laikrašty su menininkų vardais, kai plokštelė parduodama? Taip daroma Amerikoje ir Europoje. Gal didesnį muzikinį skonį turėtų parodyti ir radijo trans-lisių vedėjai. Juk yra geresnių plokštelių ir čia, ir ten.

Kas liečia rašytinę kritiką, tai dėl Dievo meilės, nors ji kartais rašoma ir žmonių, premijas gaunančių, bet pa-bandyk, žmogau, jų mandriai vingiuotus sakinius be vertimo į lietuvių kalbą suprasti.

Tačiau visai nusiminti nesiliū. Kas geriau darytina, reikia pagalvoti, tik taip, kad ne per daug uždelsiant su pasiūlymais, nes antraip mažai laiko pasirodys. Gal glausti atskirus mažesnius parengimus į vieną didesnį ir geriau paruoštą? Gal, užuot dalinus po tūkstantinę vienam, pataupyt pinigų didesniai sumanymui, kad keli galėtų pasinaudoti?

Ryšium su Dainų švente, gal galima būtų be masinio choro įtraukti ir kitokių žanro lietuviškos kūrybos — kelių pajėgesnių chorų koncertą su tam reikalui specialiai sukurtais kūriniams? Gal pačiam šventės masiniam chorui nekviešti tiek daug dirigentų? Negi atsirastų tokie choro vadovai, kurie atsisakytų savo choro paruošti šventei, jeigu jie nebus pakviesti bendram

chorui diriguoti? Argi tokiu lietuvių patriotų atsirastų?

Džiugina, kad šen bei ten atsiranda mažesni chorai ar vokaliniai ansambliai, bet rūpestį kelia tai, kad, chorinei literatūrai vegetuojant, nemaža dalis chorų veržiasi į sceninius montažus ir grie-biasi už kardu ir barzdų.

— Kas Jums Pačiam asme-niškame Jūsų muzikinio gyve-nimo kelyje pasilieka labiau-siai įsivertę atmintyje?

— Pirmasis dirigavimo de-biutas Lietuvoje. Muzikinės stu-dijos užsieny ir susitikimas su žymiais dirigentais ir, atvy-kus į šį kraštą, persiorientavi-mas iš operinės veiklos į gry-nai simfoninį ir pedagoginį darbą.

Iš operinio aktyvumo šiame krašte su malonumu prisime-nu savo talką Chicagos Lietuvių operai ir keturias operas, diriguotas Hartforde koncertiniu būdu. Tai Jean-Jacques Rousseu „Le Devin du Village“, Mozarto „Figaro vestuvės“, Musorgskio „Borisas Godunovas“ ir Wagnerio „Lohengrinas“.

Negreit, atrodo, užmiršiu ir lietuviškų trijų vienveiksmių operų gimimą Chicagos Lie-tuvių operoje: Gaidelio, Kačins-ko ir mano „Priešai“ ir visai nelauktą staigmeną — Hart-fordo universitete mano vardu įsteigtą kasmetinę stipendiją. Kas buvo tas dosnus žmogus, kuris didesnę sumą pinigų davė universitetui tam tikslui — nežinau.

— Tarp pedagoginio ir di-rigentinio darbo ar belieka lai-ko ir sava kūrybai? Ką apie

Vytautas Kasiulis

visa tai galėtumėte pasakyti Jus gerbiančiam ir muziką mylinčiam skaitytojui?

— Nors dabar esu emeritus ir dėstau ar diriguoju tik vieną rudens semestrą, tačiau muzos mane ne per dažnai aplanko. Nebent būtinas reikalas vertia, kaip pvz. 1976 metais, rašant savo viena-veiksmę operą. Kartais, jei užtinku mano nusiteikimus atitinkančią poeziją, tai pa-verčiu ją daina. Šiaip pro-jektai yra pradėti, bet, kol ne-baigti, nebus ir skelbiami.

Pabaigai galvoju, kad būtų

gerai, jei kas surastų būdą, tinkamą vietą ir laiką ir su-kviestų į muzikinę konklavą kuriančius, diriguojančius, šiaip koncertuojančius ir kriti-kuojančius bendram dialogui. Reiktų aptarti kas darytina, kad per daug nepasiduotume rašytojams, dailininkams, skulptoriams ir šokėjams. Kaip išgelbėti chorinę literatū-rą ir jos atlikimą kokybė, kaip papildyti Dainų šventės tra-dicijas ir t.t. Anot Aisčio, „Bėgas dienos kaip vanduo, kaip vanduo negrįžta“. Laiko taip mažai.

Styginkas

Londono sezonas — politinės temos

Teatriniai laiškai iš Europos

A. LANDSBERGIS

Jau patys pirmieji žodžiai, išgirsti Londono scenoje, nelauktai tampa politine tira-da. Uždangai pakilus virš 18 a. komedijos „Atkrytis“ (Relapse), ir priekį žengia akto-rė ir, užuot prabilusi apie meilę ir vedybas, ima deklamuoti rimuotą ataką prieš ministrę pirmininkę Thatcher, kuri apkarpė valdžios pinigine paramą menams ir, ypač, teatrui.

Pakelivio ir repertuarinių teatrų kalendoriai dažnai nesu-siderina. Todėl netenka pamatyti dviejų įdomių spektaklių politinėmis temomis. Karališkoji Šekspyro trupė (Royal Shakespeare Co.)

teberodo Nikolajaus Erdmano „Savižudį“, kurį Jurašas buvo atvedęs į Brodvejį. Londono publika ir spauda šį spektaklį labai palankiai sutiko — kalba-ma apie atrastą „šedevrą“, iš užmaršties išnirusį „svarbų Europos dramaturgą“, tragedi-jos ir komizmo mišinį. Daugiau kontroversijos iššaukė Howar-do Brentono epizodinė anglų imperializmo kritika „Romėnai Britanijoje“, kurios veiksmas šokinėja tarp Cezario inva-zijos į Britų salas, anglosaksų invazijos Karaliaus Artūro lai-kais ir dabarties. Dėl šios pje-sės pasipylė protestai ne iš „imperijs lojalistų“ ar ultra patriotų eilių — valdiški ir ne valdiški sluoksniai pasipiktino scena, kurioje šarvuoti romėnai užpuola kelis ilgaplau-kius, nuogus keltus. Ar sugė-

ma? Labai paprastai — imigrantų airių klubo nariai Coventry mieste repetuoja vaidinimą apie savo tėvynės lemtinguosius įvykius. Jų motyvai labai patriotiški, bet jų bandymas atkurti Airijos isto-riją baigiasi masinėmis muš-tynėmis. Spektaklis primena 1960-ųjų metų entuziazmą „aplankos teatrui“. Žiūrovai supa „tikrą“ klubo salę, su „tik-ru“ baru, atsivėrus kitoms durims matyti „tikrą“ išvietę, etc. Baigminės muštynės kraštutiniai natūralistinės: sprogus „bombai“, ant aktorių krenta lubų nuolaužos, akto-rius ir žiūrovus apgaubia dul-kės ir parako dūmai, dalis akto-rių stalais saugo žiūrovus, kad jų neužkliudytų skraidančios kėdės ir pagaliai. Nebe reikalo, kai kurie žiūrovai pasinėšė prie išeinamųjų durų. Pati pjesė primena spektaklio pabaigą. Tautos kantių ir vilčių epas palaidojamas triukšme ir trivialume. Galutinė išvada, kad airiai keisti padarai, kurie viską paverčia muštynėmis. „Ir užgimsta baisi grožybė“ (And a terrible beauty is born), rašė didžiausias airių poetas W. B. Yeats apie savo tautiečių 1916 metų sukilimą prieš ang-lus. „Airiškame vaidinime“ nėra nei baisumo, nei grožio, nei politinės ar istorinės įžval-gos. Bet dūmams sklaidantis, vienas žiūrovui, didvyriškai pasilikusiam savo vietoje, sugrįžta nuostališki prisimi-nimai apie Lietuvos provin-cijos miestelių, D. P. stovyklų ir senųjų Amerikos išeivių nuotraukose užfiksuotus isto-rinius spektaklius, kaip gigan-tiškus ežius, knibždančius raguotais šalmiais, plevė-suojančius kryžuočių apsiaus-tais ir širdį kutenančius vaidi-lučių ilgomis, geltonomis kasomis.

Iš Capetowno Pietų Afrikojeį Londoną importuotas Samue-lio Becketto „Godot belau-

kiant“ spektaklis yra pavyz-dys, kaip virš politikos pakilusį pjesę įgauna politinį antspal-vį, ją perkėlus į konkrečią vieto-vę. Scenoje matome ne Becket-to visuotinę dyknę, o Pietų Afrikos aplinką: pompastiš-kasis Pozzo baltas, valkatos Vladimiras ir Estragonas neg-rai. Pjesė įgauna politinio aktualumo, bet praranda dalį savo dramatinės poezijos. Šis spektaklis dar sykį parodo, kiek galimybių glūdi Becketto pjesėje.

Italų dramaturgo ir režisie-rius Dario Fo komedija „Anarchistas žuvo netyčia“, išdidžiai pasiskelbia esanti politinė. Šį spektaklį paraižo paradoksei. Jį pastatė „Diržo ir šleikų“ (Belt & Braces) trupė, po Angliją gastroluojanti anglų trockistų agitpropinė bri-gada. Italų Komunos teatri-

niam kolektyvui (Il Collectivo Teatrale La Commune), vado-vaujantis Dario Fo vadina save anarchistu ir socialistu; jo poli-tinė pozicija yra tarp Italijos komunistų partijos, ant kurios jis pyksta už jos „evoliucinę“ taktiką, ir raudonųjų brigadų, kurioms jis prikiša „nerimu-tumą“. Fo ir anglų trockistų bendras kūrinys demonst-ruojamas pačioje Londono komercinio teatro šerdyje. Ir čia galima įžiūrėti politinę komediją: teatriniai pini-gučiai nori pasipelninti iš populiarios komedijos, o jų godumą savo tikslams naudo-ja trockistai, kurių pagrindinis užmojis, kaip jie skelbia, yra tokių komedijų pagalba sunai-kinti tokius piniguočius. (— Bet kas parduos mums virvę kapi-talistams pakart? — Kapitalis-tai! — Leninas!)

Komedija remiasi tikru ir dar visiškai neišaiškintu įvykiu. 1969 m. Milane žuvo anarchis-tas geležinkelietis Pinelli. Poli-cija tvirtino, kad jis nusižudęs, anarchistai ir jų sąjungininkai apkaltino policiją. Dabartinėje Italijoje yra pakankamai korupcijos ilgai komedijų ir tragedijų serijai. Tačiau Dario Fo komedija šia juodai-pilkai-baltą padėtį paverčia trockis-tine karikatūra: visa italų poli-cija susideda iš persirengusių fašistų, „evoliucinė“ italų komunistų partija yra vėlini-škų kapitalistų sąjungininkė. Vakarų Europoje siaučia poli-tinė ir ūkinė priespauda, „buržuazinė“ demokratinės laisvės (įskaitant ir laisvę pasmerkti „buržuazinę“ demokratiją iš teatro scenos) tėra fasadas, „pavertieji“ ir „išnaudojamieji“ europiečiai nekantriai laukia, kad juos išlaisvintų „anarchistai ir trockistai. Pridedama dar gimnazijoje girdėtų anekdotų apie Anglijos karališkąją še-imą, o paskutinės dešimt minu-čių nuskamba šūkiu sukilti. Publika dosniai juokiasi, tačiau bent tą vakarą dar neiš-silijo į gatves statyti barikadų ir kelti anarchistinių vėliavų.

Už „Anarchisto“ turinį įdo-mesnė jo forma. Dario Fo ir jo anglų bendradarbiai šian-dieninei temai prikerę popu-liariosios tradicinės italų Commedia Dell'Arte stilių. Aktoriai improvizuoja, virsta klounais, pereiną į „rimtą“ vaidybą, šoka, dainuoja, dekla-muoja. Saloninio realizmo ir aiškos tarsenos dominuoja-moje anglų komercinėje sce-noje tai tikra atgaiva.

Anarchijos dvasia, kaip kadais pastebėjo Nietzsche, glaudžiai siejasi su pačiu kūry-biniu procesu. Ji ypač ryški didžiųjų komedijų ir satyros kūrėjų raštuose, nuo Aristofa-po Angliją gastroluojanti nepasitiki jo Karolis Marksas, bet iš jos savo filminį stilių susi-

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

paskaičiusi savo poezijos ir pakalbėjusi apie kūrybą. Stu-dentai, iš anksto susipažinę su Juodvalkės poezija, siūlė savo įžvalgas.

1981 rudens ketvirtis bus lemiama liuanistikai Illino-jaus universitete. Lietuvių komiteto pastangomis progra-ma atnaujins prieš dvejus metus, universiteto buvo nustatytas bandomasis laiko-tarpis. Trečių metų rudenį bus apsispręsta, ar apsiimoka litua-nistiką šiame universitete palaikyti. Vertinimo kriterijus — studentų skaičius. Kad universitetui dėstymas apsi-mokėtų, liuanistikos studentų turėtų būti apie penkias-dešimt. Pereitą rudenį buvo 43. (Neakivaizdiniu būdu trys studentai iš kitų universitetų, kitų miestų). Tuo tikslu išsiųs-ta per 200 laiškų lietuviams studentams, kurių pavardės buvo išrinktos iš studentų sąrašų ir iš kompiuterio. Veiks-niams pasiūsta atitinkamos informacijos. Brošiūrėlės bus siunčiamos ir į studentų vasa-ros stovyklas. Galop patys stu-dentai turi nuspręsti, ar jiems liuanistika universitete reika-linga.

Pernai liuanistiką dėstė Marija Stankus-Saulaitė. Šiais akademiais metais dėstė ir Vita Musonytė.

Tikimasi rudenį pasiekti rei-kiamą skaičių ne vien dėl to, kad, abstrakčiai kalbant, kur nors būtų pilna liuanistikos programa, bet ir dėl to, kad stu-dentai galėtų gilintis šioje, mūsų visuomenei reikalingoje ir naudingoje srityje. Vienas liuanistikos Illinojaus univer-sitete tikslų yra tarnauti lietu-vių visuomenei.

Informacijos reikalu galima kreiptis: Slavic Department, University of Illinois at Chica-go Circel, Box 4348, Chicago, IL 60680, tel. (302)996-4412.

Tuo adresu galima rašyti dėstytojui M. Stankus-Sau-laitė; tel. 996-5465. Vasaros metu jai rašyti 82 Old Colonial Rd., Oakville, CT 06779, tel. (203)274-8395.

Galima gauti bendrus universiteto katalogus, slavų skyriaus brošiūrą ir liuanisti-kos informacinį lapelį.

m. s.s.

kūrė broliai Marksai (Marx Brothrs), Dario Fo ir „Belt and Braces“ ansamblio didžiausias trūkumas yra ne „anar-chijos“ perteklius, bet jos sto-ka. Frazės apie anarchizmą, socializmą ir darbo žmogaus laisvę tik dalinai pridengia trockistinės dogmatikos pagrindus ir istorijos klastojimą. Tokie patys šūkiu pagim-dę gulagų: tie, kurie skelbia visišką esamam pasauliui suge-dimą, pateisina visas priemo-nes visiems „priešams“ sunai-kinti. Po Commedia Dell'Arte grimu slypi svajonės apie diktatūrą.

Londono scena primena mums, kad teatras, kaip idėjų tribūna, toli gražu nėra miręs.

NAUJI LEIDINIAI

• KARYS, 1981 m. birže-lio-liepos mėn., Nr. 6. Pasaulio lietuvių karių-vėte-ranų mėnesinis žurnalas. Redaguoja Zigmąs Rauli-naitis. Administruoja Alfon-sas Samušis. Redakcijos ir administracijos adresas: Karys, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Metinė prenumerata — 13 dol.

Rašoma apie XV aspirantų laidą, apie Napoleono armiją Lietuvoje ir Kurše, apie Bai-sų birželį, apie prūsų, žemai-čius ir kt. Plati šauliškoji veiklos bei ramovėnų kronika, įdomūs karinių žinių pluoštai. Žurnalas iliustruotas.

Aktorius Gavin Richards — Mani-jakas „Anarchiste“

Aktorius Roger Rees — Semionas „Savižudyje“

A. Šapokos Lietuvos istorijos ketvirtos laidos proga

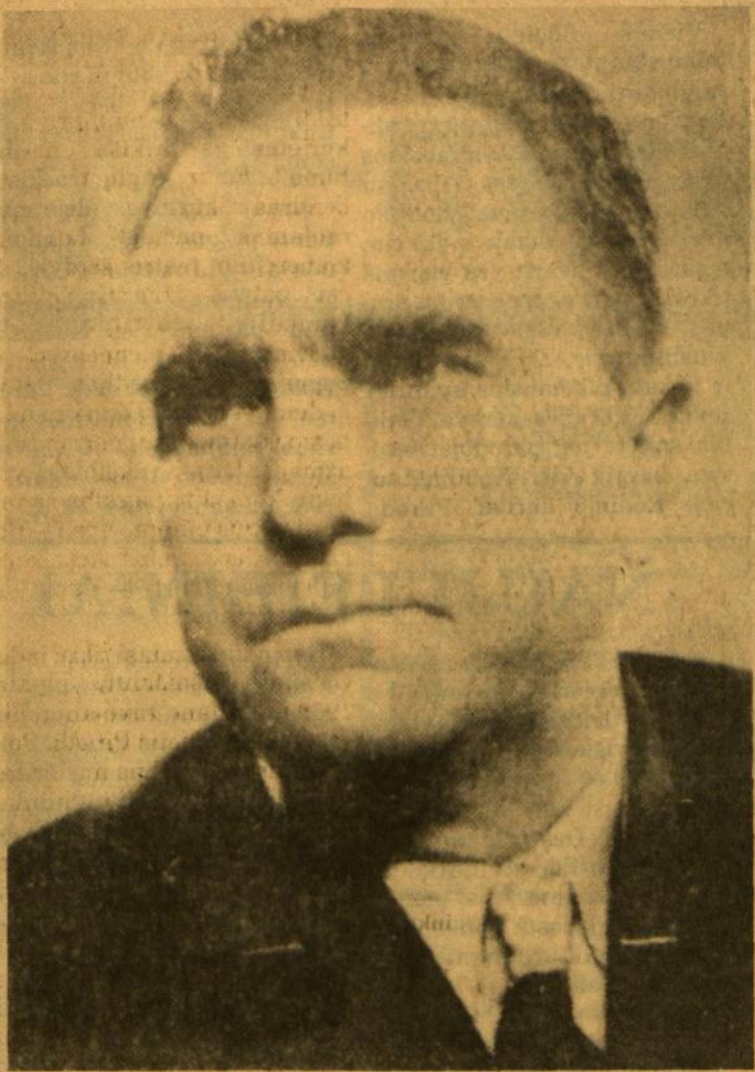
J. JAKŠTAS

LIETUVOS ISTORIJA. Red. A. Šapoka. Švietimo ministerijos Knygų leidimo komisijos leidinys. Kaunas 1936 m. Veikalas 688 psl., iliustruotas. Lygiai tokia pat yra ir dabar išleisti ketvirtosios veikalų laida. Knyga kietais viršeliais, kaina — 17 dol., gaunama ir „Drauge“.

Kas mokėsi aukštesnėse Lietuvos mokyklose paskutiniaisiais ketveriais nepriklausomybės metais, gali atsiminti tada jose naudotą didelio formato Šapokos Lietuvos istoriją. Galbūt retas kas suprato, kad jos pradėtas naudojimas mokyklose reiškė didelę pažangą istorijos mokyme. Mat iki 1936 m. mokyklose vartoti trumpučiai vadovėliai, vaizduojantys stambiais bendrybėmis Lietuvos praeitį. Iš jų artimesnis mokslinei Lietuvos istorijai buvo Antano Alekno vadovėlis, plačiausiai vartotas mokyklose. Jis buvo išspausdintas pirmą kartą 1923 m. ketvirtu leidimu iš jo ankstyvesnio, vadovėlio. Jis buvo kiek išplėstas ir daugiau pagal šaltinius parašytas. Alekno vadovėlis išstūmė nuo seniau mokyklose vartotus Prano ir Pajautos vadovėlius. Pirmą labai trumpąjį parašė Pranas Klimaitis, žurnalistas. Jame labai paviršutiniškai buvo pavaizduota Lietuvos istorija tik iki Vytauto laikų. Vėlesni laikai paliesti vien keliomis bendrybėmis. Antras Pajautos vadovėlis buvo parašytas šulenkėjusios lietuvių bajorės Skirmuntaitės (iš Pinski). Išverstas ir išspausdintas (1887) jis buvo žinomas Lietuvoje ir kai kur nepriklausomybės pradžioje naudotas mokyklose. Jame dėstyta vien politinė istorija ir išplėsti karų aprašymai (ypač su kryžiuočiais).

Nors mokytojai ir net mokiniai jautė, kad trūksta veikalų, kur būtų plačiau išdėstyta Lietuvos istorija, tačiau nesuskaita tuojau imtis jį ruošti. Pirmas gyvai tuo reikalu susirūpino Kazys Masiliūnas, Švietimo ministerijos generalinis sekretorius (nuo 1934). Jis su geru pagrindu gali būti laikomas Šapokos istorijos pradininku. Jis ėmė kalbinti senesnius istorikus, universitetų profesorius paruošti mokykloms platesnį Lietuvos istorijos vadovėlį. Vadovaujantis istorikas prof. Ignas Jonynas atsiskindamas aiškinosi, jog pirma reikia monografijomis iširti daugelį istorijos klausimų ir paskui juos panaudoti sumariškam veikalui, atseit, vadovėliui. Prof. Jonynas tuo metu pradėjo leisti Lietuvos enciklopediją iš tikrųjų skelbė išstis monografijas apie istorinius asmenis ir įvykius. Tuo būdu ir ruošė medžiagą plačiam istoriniam veikalui. Masiliūnas, žinoma, nelinko laukti prof. Jonyno paruoštų monografijų ir sumojo kreiptis į jaunus istorikus ir juos įpareigoti parengti kolektyvinį platesnį istorijos vadovėlį mokykloms.

Kaip tik apie tą laiką mes, šviežiai iškepti istorikai, (kurių trys nuo 1932 metų pradėjome dėstyti universitete) buvome įsigiję visuomenėje grupinį „jaunųjų istorikų“ vardą dviem išleistomis monografijomis apie Vytautą ir Jogailą. Tad turėjome jau šiek tiek „stažą“. Todėl Masiliūnas mus ir parinko Švietimo ministerijos darbu. Prie mūsų keturių jaunųjų Masiliūnas pridūrė penktą pašalietį — diplomata Petra Klimą nepriklausomybės laikotarpiui aprašyti. Suburtam penkių autorių kolektyvui

Dr. Adolfas Šapoka (1906–1961)

vadovauti, t.y. būti redaktoriumi, pradžioje buvo pavesta Pauliui Šležiui, besivertusiam istorinių studijų bei straipsnių rašinėjimu ir neapsunkintu tarnybinių pareigų.

Kažkaip atsitiko, kad Šležas buvo sukeistas su A. Šapoka. Šiam redaktoriui vadovaujant, darbas sparčiai vyko, nes jis ragintė ragino bendradarbius ruošti rankraščius.

Maždaug po metų redaktorių juos gavo ir pradėjo redaguoti.

Redaktoriui pateikti bendradarbių rankraščiai buvo palaidos istorijos dalys, nes kiekvienas autorius rašė savaip be iš anksto paruoštos periodizacijos. Mes, bendradarbiai, pasidalijome Lietuvos istoriją laikotarpiais ir juos kiekvienas savaip aprašinėjome. Dėl to redaktorių teisingai pastebėjo įvadiniam žodyje: „Suprantama, kad penkių žmonių atskirai rašytos dalys negalėjo sudaryti vieningo ir darnaus veikalų. Todėl reikėjo jas visas suderinti, suvienodinti ir surišti. Tas darbas buvo man patikėtas“. Ir iniko redaktorių Šapoka didžiai pasiaukojęs į jam patikėtą darbą! Jis susidarė viso Lietuvos istorijos vyksmo periodizaciją ir pagal ją savaimingai rašė istoriją, panaudodamas gautus rankraščius kaip medžiagą. Tuo būdu išėjo vieninga Lietuvos istorija, neturinti kolektyvumo žymių. Šapoka nebuvo įprastas redaktorius, kaip jis tituliname puslapyje pažymėtas. Jam geriau tinka jos autoriaus vardas. Visai teisingai jai nuo pat pradžių prigijo Šapokos istorijos pavadinimas. Jis žymi ir žymės tą iškiliausią nepriklausomos Lietuvos istorinį kūrinių.

Pasirodęs 1937 m. (nors leidime pažymėtas 1936), veikalas tuojau paplito mokyklose ir šiaip visuomenėje. Vėliau istoriją persispausdino

Šaulių vadovybė ir išsiuntinėjo priedu „Trimito“ prenumeratoriams. Tai buvo antras Šapokos istorijos neplatintas leidimas. Iki 1940 m. laida buvo išsibaigusi ir Švietimo ministerija kalbino Šapoką ruošti trečią leidimą. Jis buvo jau besitariąs su pirmąkart išleis bendradarbiais. Tuojau užklupusi bolševikinė okupacija palaidojo nepriklausomą Lietuvą ir kartu visus kūrinius užmojus, susietus su ja.

Nepavykusį Lietuvoje trečią leidimą išleido 1950 m. Fellbach (Vokietija) leidyklos „Patria“ savininkas J. Lenkaitis. Leidėjas papasakojo veikalą postscripte tiesiog dramatišką leidimo istoriją.

Pagaliau jau ketvirtasis šapokinės istorijos leidimas pakartotas PLJS. Už tai dėkinga turėtų būti jai mūsų lietuviškoji visuomenė, kaip pasklidusi visame laisvame pasaulyje, taip ir okupuotoje Lietuvoje. Be abejo, dėkotume PLJS ir mūsų anų trisdešimtųjų metų jaunųjų istorikų penketukas, tą istoriją rašęs. To penketuko tik aš vienas kol kas mindžioju šią žemėlę, — nors jau įkopus į 81 metelius, — tai dėkoju šios kartos mūsų jaunimui ne tik savo, bet ir į amžinybę pasitraukusių kolegų vardu. Šapokos istorija — simboliška grandis, jungianti lietuviško jaunimo kartas, atskirtas penkių dešimčių metų laikotarpio.

Aleksandro Didžiojo turtų paroda

SAULĖ JAUTOKAITĖ

Šių metų gegužės 16 d. Chicago Meno institute buvo atidaryta paroda „pavadinta „The Search for Alexander“. Šios parodos tikslas išryškinti Aleksandro Didžiojo laikotarpį bei parodyti likusias iškasėnas, kurios buvo tiesiogiai susietos su Aleksandro asmenybe. Paroda iki rugs. 7 d.

Apie patį Aleksandrą nėra daug žinoma. Jis yra likęs savotiška paslaptimi, apipinta įvairių legendų, tvirtinusių net, kad jis buvęs graikų dievo Dzeuso sūnus. Yra tikrai žinoma, kad Aleksandras Didysis gyveno 356–323 metais prieš Kristų, buvo Makedonijos karaliaus Pilypo Antrojo sūnus, Aristotelio mokinys, karžygis, tėvui mirus, perėmęs karaliaus sostą. Neilgai gyvenęs, vis dėlto Aleksandras spėjo užkariauti karaliaus Dariaus Persijos imperiją ir per Mažąją Aziją su armijomis nužygiuoti į Egiptą ir tapti jo faraonu. Jis buvo net įsiveržęs į Indiją, tik kariuomenės sukilimas privertė jį pasitraukti ir grįžti atgal.

Paroda turtinga savo ekspozicijomis, kurių daugumas 1977 metais archeologų buvo atkasti Makedonijoje, dabartinėje šiaurės Graikijoje, prie Verginos vietovės. Kasinėjimai, trūkė kelerius metus, atskleidė daug meniškų turtų. Spėjama, kad atkastieji kapai priklauso Aleksandro tėvui Pilypui Antrajam. Atkastųjų kapų brangenybės, padarytos iš aukso, sidabro, bronzos, rodo, kad visa tai turėjo priklausyti karališakai giminei. O kadangi makedoniečiai tikėjo į pomirtinį gyvenimą, kuriame jie tikėjosi ir toliau džiaugtis žemiškojo gyvenimo malonumais, todėl kapuose rasta tokie namų apyvokos ir pasipuošimo reikmenys kaip taurės, puodai, peiliai, durklai, žiedai, auskarai, karoliai, apyrankės, sagos, karūnos, šalmai, medaliai.

Pirmieji parodos eksponatai yra marmuriniai biustai ir statulėlės visų tų asmenų, kurie turėjo įtakos Aleksandro

gyvenime: jo tėvo, motinos, kariškių, didikų, giminių, mėgiamiausių dievų atvaizdai. Juos matome kaip individus, išraiškius, rodančius savo charakterį: liūdnuos, susimąčiusius, ryžtingus. Nors šie biustai ir statulėlės yra mažos savo dydžiu, bet jos yra didelės savo meniškumu. Nors manoma, kad makedoniečiai menininkus kviesdavosi iš tuometinio meno centro Atėnų, tačiau šie darbai parodo, kad ir jie lygiai taip pat meną su prato ir įvertino kaip ir kiti anų laikų graikai. Šios skulptūros, labai kruopščiai ir detalios padarytos, liudija, kad makedoniečiai nebuvo tik truputį aukščiau negu barbarai, kaip juos graikai tada lygindavo.

Didelę parodos eksponatų dalį sudaro monetos ir me-

daliai, padaryti iš aukso ir sidabro. Tai nepaprastai įspūdingai, detalios ir kruopščiai išskaptuoti reljefiniai profilai ir portretai anų laikų svarbių asmenybių kaip Aleksandro, jo tėvo Pilypo, motinos Olympus ir kt.

Dar kita parodos dalis gausi vazomis, įvairiais indais ir papuošalais. Makedoniečių vazos ir indai skiriasi nuo atėniečių graikų savo papuošimais ir medžiaga. Čia nerandame molinių, su piešomomis figūromis vazų, bet matome bronzines vazas su reljefinėmis figūromis, veidais, įvairiomis gyvenimo scenomis. Dažniausiai žmogaus figūros vaizduojamos mitologines scenas arba mitologinius personažus. Aukšiniai ir sidabriniai papuošalai labai įvairūs savo motyvais ir jų atlikimu. Čia pana-

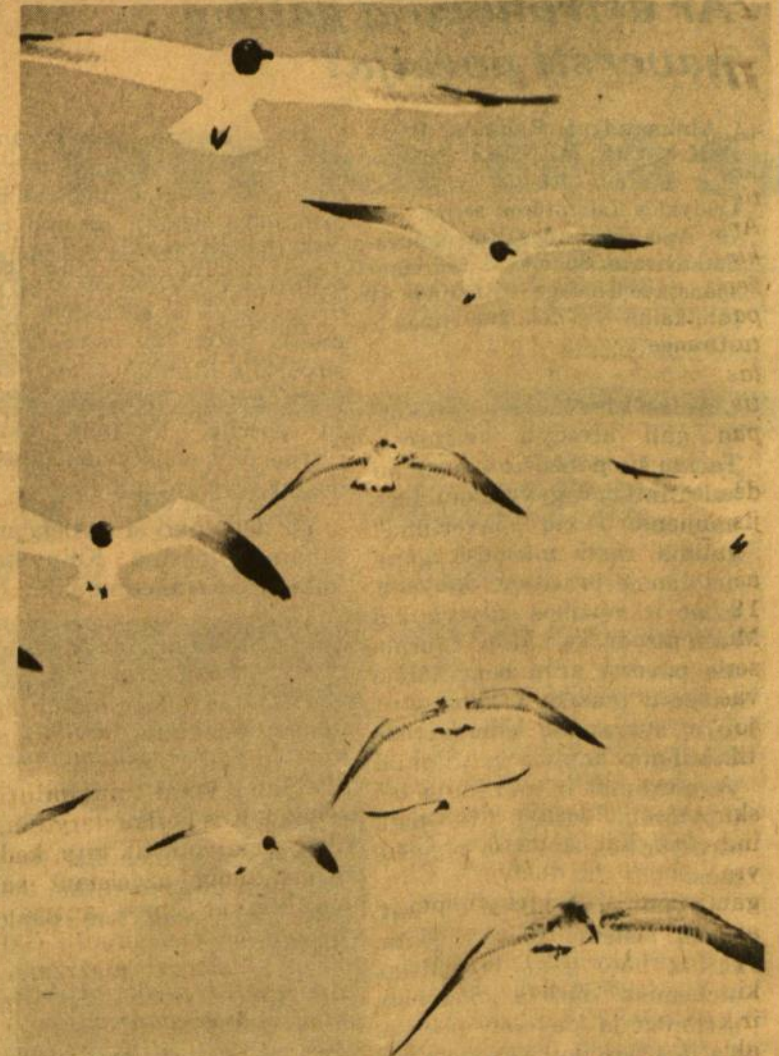
dota daug organinių gamtos formų, ypač gyvulių, kaip gyvačių, ančių, žąsų, avinų, liūtų, stirnų, galvutės.

Šios parodos dėmesio centras yra dvi auksinės karūnos. Viena jų — lauro lapų, o antroji — ažuolo lapų su gilemis. Kiek čia auksakaliai parodo tuometinio meniškumo sugebėjimo ir kruopštaus techninio darbo! Iš plonyčio auksinio popieriaus padarė šiuos auksinių medžių lapų karališkus vainikus, atrodančius taip trapiai, jog sunku net įsivaizduoti, kaip jie atlaikė tokį metų skaičių nesubirę. Nė kiek neatsilieka nuo šių karūnų ir trys auksinės kviečių varpos. Čia irgi nepaprastai kruopščiai atliktas darbas stebina kiekvieną žiūrovą.

Karaliui Aleksandriui sugrįžus iš dešimties metų žygių po Mažąją ir Didžiąją Aziją, jo kariuomenei atsisakius tęsti jo žygius toliau, likusius dvejus savo metus praleido, kurdamas ateitį. Jis norėjo sukurti tokį pasaulį, kuris būtų sujungtas politiškai, socialiniai ir ekonomiškai, bet kartu pasilikti ištikimas savo vietinėms religijoms ir institucijoms.

Turbūt labiausiai paveiktas ir paskatintas savo mokytojo filosofo Aristotelio, Aleksandras, išvykdamas į žygį, kartu pasiimdavo menininkus, poetus, istorikus, filosofus, kurie turėjo dokumentuoti ir analizuoti jo darbus ir žygius. Tokiu būdu graikai praplėtė ne tik savo mokslo žinias, bet taip pat išplatino savo meną ir graikiškąją kultūrą užkariauotose kraštuose.

Apžvelgus šią Aleksandro Didžiojo parodą, susidaro įspūdis, kad jau anais laikais graikai pasižymėjo tobulais meno kūrinių, nors jiems visa tai buvo tik kasdieninio gyvenimo atvaizdavimas. Pačiam Aleksandriui pasidarius tokia legendarine asmenybe, jis pats tapo menininkų objektu. Ir nors makedoniečiams buvo žinomas užkariautų Persijos ir Egipto menas, tačiau grai-

Nuotrauka Algirdo Grigaičio

Iš šių dienų amerikiečių poezijos

NUSTEBINTAS VAKARO

Dulkės kurių neatpažįstame
yra arti mūsų;
bangos dūžta ant kranto, kitos pusės kalno.
Medžiai yra pilni paukščių, kurių niekada nematėme.
Tinklai apsunkę nuo tamsių žuvų.
Vakaras ateina; mes žvelgiame aukštyn, ir jis čia.
Per žvaigždžių tinklus, per žolę, per užtvankas
vandens atėjo.

Galvojom, jog dieną niekada nesibaigs.
Mūsų plaukai, mes, — tik dienos šviesai.
Bet pagaliau nakties tylius vandenys pakyla.
Ir mūsų oda šviečia, šviečia tarytum jau būtų po vandeniu.
Robert Bly

Sis tas bendro yra tarp mūsų.
Dalinamės tuo pačiu vaizdu
iš prausyklos lango.
Tai vaizdas į stogą, į karvelius.
Jūs matome tenai susigūžusius kiekvieną rytą.
Vandens skonis stebina tave!
Tu leidi jam iš krano prisitaškyti į stiklinę.
Keista, jeigu ne tu, nebūčiau pastebėjusi vandens skonio.
Andrienne Rich

1.
Atnešk man lapą,
tiksliai vieną medžio lapą.
Pavasario lapą;
balandžio mėnesio lapą —
ir ateik.

2.
Nesirūpink mėlynu dangum;
nesirūpink pavasario lietum;
ištiesk ranką —
nuskink lapą;
ateik!
Paul Blackburn

Kai nusivylimas pasauliu auga manyje;
kai naktį, kad ir mažiausias triukšmas
mane išbudina;
kai esu pilnas rūpestio savo paties ir vaikų
ateitimi.
Aš einu ir atsigulu ten, kur gaigals ilsi
visame savo grožyje ant vandens;
ten kur garsai maitinasi...
leinu į ramybę laukinių gyvūnų,
kurie neapsunkina savęs sielvartu apie tai,
kas dar jų neištiko.
Aš pasilieku prie tylaus, ramaus vandens.
Ir virš manęs —
dienos apakintos žvaigždės, ištikimai laukia tenai
su savo šviesa...
Kurį laiką ilsiuos šiame gracingume pasaulio,
ir esu laisvas.
(Išvertė D.S.) Wendell Berry

Aleksandras Didysis, skulptūra iš 3 šimt. pradžios prieš Kristaus gimimą.

kams jis įtakos nedarė. Priešingai, jų menas įtakojė anų tautų meną. Pats Aleksandras Didysis buvo vienas iš tų, kuris labiausiai prisidėjo prie grai-

kų meno ir kultūros išplitimo kituose kraštuose, ypač kaimyninėse tautose, o vėliau, istorijai vystantis, ir po visą likusį pasaulį.

Ar astronomiją galima paversti poezija?

Aleksandras Radžius, PRI-
IMK MANE, MĖNULI. Eilėraš-
čiai. Išleido „Ateitis“ 1980 m.
Leidyklos Literatūros serija, Nr.
19. Aplankas Ados Korsakaitės-
Sutkuvienės. Spaudė M. Morkūno
spaustuvė Chicagoje. Rinkinis 84
psl., kaina — 5 dol., gaunamas ir
„Drauge“.

Antraštinis klausimas iš kar-
to gali atrodyti keistokas. Tačiau
šio pobūdžio klausimai kultūriname gyvenime nėra
naujiena. Tokių „pavertimų“
galima rasti mūsų gėna netolimoje
praityje. Sakysim, meno ir muzikos
sąlytyje kai kam atrodė, kad M. K.
Čiurlionis pavertė arba bent norėjo
paversti muziką tapyba. Ant tokių
svarstymų kelio užvedė Čiurlionio
tapybų muzikiniai pavadinimai ir
muzikinių bei tapybinių sonatų ir
fugų struktūrinės slinkties panašumai.

Grynai dalykiškai imant, vieną
sistemą paversti kita, turbūt būtų
gana bergždžias alchemiko darbas.
Sakysim, astronomiją paversti poezija.
Tačiau poezijos astronominės
užuominos ar astronominių sąvokų
naudojimas poetinių įvaizdžių prasme
yra visai realus dalykas. Tik tokiu atveju
svarbiausia jau yra ne astronominis
tikslumas, o poietinis vaizdingumas.
Kitaip sakant, ar yra tarp astronominės
atributikos ir poezijos. Jei poezijos
nėra, tai užmojis nieko neduoda
nei astronomijai, nei poezijai.

Kad poezijos sąlytis su astronominiu
žodynu yra mums dovanojęs puikių
poezijos pavyzdžių, yra labai akivaizdu.
Kiek ten žvaigždžių, sietynu, mėnulių
ir saulės paberta gražioiose mūsų
liudies dainose. Net pačiose seniausiose,
mitologinėse:

*Mėnuo saulę vedė
Pirmą pavasarėlį.*

O toliau Maironis:

*Užmigo žemė, tik dangaus
Negesta akys sidabrinės...*

Ir dar toliau Putinas:

*Dievuli mano, kas per šviesios
naktys!
Ir kas placių padangių per
aukštumas!
O žvaigždės, žvaigždės! didelės
ir mažos
Taip spindi, net graudu, Dievuli
mano.*

Ir pagaliau Alfonsas Nyka-
Niliūnas, kurio dviposmis „La
Baigneuse“ yra tobula individualios
poietinės kultūros ir tautosakinio
užuominų simbiozė:

*Kai didelės ir mažos
žvaigždės spindi
Ir gundo klysti per naktis
toli,
Mergaitė, kojas plaudama,
sumindo
Mėnulio ežero dugne, smėly.*

*Ir miega, lyg koralas,
iš vandens išplaukus,
Karštam aksme vasaros
nakties keistos.
Planetos krinta į melsvus
jos plaukus,
Sietyns brolelis spindi
ant kaktos.*

Kiek žinau, visi trys čia cituoti
autorai nebuvo astronomai, nei
astronomija nėra kaip nors specialiai
domėjusi. Kas kita „Priimk mane, mėnuli“
knygos autorius Aleksandras Radžius.
Jis visa siela ir kūnu yra astronomas
mėgėjas. Tad gali atrodyti, kad jam
astronominių užuominų poeziją rašyti
gali būti kur kas lengviau. Tik rašyti
gal ir lengviau. Tačiau astronominius
įvaizdžius ir temas supotinti, manyčiau,
yra net sunkiau. Sunkiau dėl to, kad
antroji Radžiaus dalis — astronomija
lengvai savo pozicijų poezijai
nebeuori užleisti.

O kai eilėraštyje ima vyrėti grynai
astronominiai terminai, pati poezija
pasitraukia arba lieka pirmųjų užtemdyta.
Skaitytojai tačiau yra įdomu stebėti,
kaip autoriaus širdyje, o tuo pačiu ir
eilėraščių posmuose galybės astronomija
su poezija. Rinkinio atveju būtų
pageidautina, kad visur laimėtų poezija.
Teranda skaitytojas pats atsakymą į
klausimą: ar ji visur laimi?

Vis dėlto akis stabtelėja prie
laiminčių posmų. Kaip štai, kalbant
apie teleskopą:

*Į stiklo ežerą
krinta žvaigždės
ir suliepsnoja Dievo ugnimi.
Šviesa, tarytum Viešpaties
gimimo naktį,
išskyla lyg monstrancija
ties manimi (9 psl.).*

„Kelionė su mėnuliu“ taipgi
palyginti gana žemiška, todėl
natūraliai skaitytoją pagau-
nanti:

*Kada naktis ateina netikėtai,
ateik ir tu su manimi.
Mes per žvaigždžių laimingą
lietu*

M. K. Čiurlionis (1875—1911)

Žvaigždžių sonata. Allegro (1908)

su mėnuliu keliausime vieni.
(29 psl.)

Akylus ir jautrus skaitytojas
gali prisirinkti ir daugiau

atitinkamų posmų, kurie poezijos
šiluma apgaubia paprastai šiaip net
ir gana šalta, astronomijon linkusią
širdį. k.brd.

Planuojamas Lietuvių rašytojų draugijos suvažiavimas

Birželio mėnesį, lankydami
Clevelande, kur dalyvavo su literatūrine
programa, LRD pirmininkas Bernardas
Brazdžionis turėjo pasitarimų su
ten gyvenančiais rašytojais ir vietos
aktyviais kultūrininkais. Iš to kilo
mintis ateinančiais metais sušaukti
Clevelande lietuvių rašytojų suvažiavimą.
Tam būtų gana patogios geografinės
ir techninės sąlygos. Clevelandas
(Ohio) yra ne per toli iš kelio ar
ir artima vietovė mūsų rašytojams,
LRD nariams nuo Detroito, Rochesterio,
Toronto. Automobilais ar autobusais
nesunkiai pasiekiamas iš Chicago.
Orinio susisiekimo papigimais
naudojantis, įmanoma pasiekti ir
nuo New Yorko, Bostono, Washingtono.
Amerikoje toliausia būtų kaliforniečiams,
bet ir jie, bent valdybos nariai,
ryžtųsi „aukotis“...

Suvažiavimui organizuoti ir
pravesti apčiuopiamos paramos
pažadėjo Clevelando kultūrininkai,
ypač lietuvių parapijos klebonas
kun. G. Kijauskas (duoti parapijos
sale literatūros vakarui bei kitoms
susitikimams su visuomene) ir LRD
narys Balys Gaidžiūnas (turis
erdvią sodybą priemiestyje — narių
susirinkimui bei posėdžiams).
Taip pat gauta pažadų pasiūpinti
suvažiavimo dalyvių priėmimą,
nakvynėmis bei transportaciją.
Neabejojama sulaukti paramos ir iš
Clevelande esančios LB Kultūros
tarybos, kuri pastaraisiais metais
itin veikliai reiškiasi ir

energingai atlieka daugelį darbų,
susijusių su literatūros puoselėjimo
uždaviniais.

Suvažiavimas Clevelande galėtų
įvykti 1982 metų pavasario mėnesiais
(gegužė ar birželis), pagal geriausias
galimybes iš anksto susitarus su
clevelandiečiais.

LRD valdyba, posėdyje aptarusi
pirmininko atvežtas informacijas,
pilnai pritarė suvažiavimo rengimo
minčiai. Jau per daugelį metų dėl
didelių ir neįmanomų nuotolių rašytojų
draugijos veikla reikšėsi daugiausia
per biuletenius, korespondencinius
balsavimus ir laiškus. O narių sudėtis
vis keitėsi, vieniems negrįžtamai
išvykus, kitiems atėjus. Tad būtų
įdomu ir naudinga rašytojams
didesniam būryje susitikti asmeniškai,
gyvu žodžiu pajudinti, pagyventi,
praplėsti draugijos darbų ir bendravimų
plotį.

Todėl valdyba dabar kreipiasi
biuleteniu į visus draugijos narius
Amerikoje ir Kanadoje (deja, iš kitų
žemynų negalima tikėtis narių atvykimo,
nebent tik laimingą atsitiktinumą),
prašydama iš anksto, nelaukiant šių
metų pabaigos, pasisakyti: pranešti,
ar kas norėtų ir ar galėtų suvažiavi-
me dalyvauti? Jeigu taip, tai kokių
turėtų pasiūlymų, patarimų. Sulaukusi
pakankamo skaičiaus teigiamų atsiliepimų,
valdyba stengsis paruošti kiek
galima turiningesnę suvažiavimo
programą ir visais kitais reikalais
tarti su clevelandiečiais.

Aloyzo Barono vardo novelės konkursas

Lietuvių Rašytojų draugija,
norėdama prasmingiau paminėti
savo mirusį narį, buv. LRD pirmininką,
novelistą ir romanistą Aloyzą Baroną,
skelbia Aloyzo Barono vardo
novelės konkursą.

1. Novelės temą bei meninę idėją
autorai pasirenka laisvai (tačiau
pageidautina lietuviškas turinys ir
personazai).

2. Novelės ilgis — ne daugiau
20 mašinėlės rašytų popieriaus
puslapių.

3. Terminas: 1982 m. kovo 1 d.

4. Rankraščiai (rašyti mašinėlės
su tarpais) pasirašomi slap-
pyvardžiu; atskirai pridedamas
užlipintas vokelis, pažymėtas tuo
pačiu slappyvardžiu, o jo viduje —
autorius pavardė,

adresas ir telefonas.

5. Rankraščiai siunčiami LRD
valdybai, kuri juos perduoda
jury komisijai.

6. LRD valdyba sudaro 3-jų
asmenų komisiją, kuri sprendžia
balsų daugumą. (Jei komisija
nerastų verto premijuoti kūrinio,
premią atidedama kitiems metams).
Komisijos sprendimas galutinis.

7. Geriausią pripažintą novelės
autorii skiriama 500 dol. premija,
kurios mectenatai yra Nijolė
Baronienė ir LRD.

8. Jury komisijos sudėtis bus
paskelbta vėliau.

9. Dėl premijuotos novelės
spausdinimo LRD valdyba
susitaria su autorium.

LRD valdyba

Auguste Rodin'o darbų paroda Washingtone

Vienas didžiųjų naujųjų laikų
skulptorių yra prancūzas Augustine
Rodin (1840-1917). Po vieną kitą jo
skulptūrą galima rasti visuos žy-
muosiuos pasaulio muziejuos. Tačiau
pamatyti tiek daug Rodin'o darbų
vienoje vietoje ir dar čia, Amerikoje,
šiemet yra visiems tikrai reta ir
nepraleistina progą. Nacionalinėje
galerijoje, Washingtone, D.C., šiuo
metu ir vyksta plačiausios apimties
Rodin'o kūrybos paroda. Galima
sakyti, jog parodoje išstatyta beveik
visi įspūdingiausi Rodin'o darbai.
Paroda

parengta be galo kruopščiai ne tik
sėdevrinių skulptoriaus darbų
sukaupimu, bet ir jiems tinkamos
parodos erdvės sukūrimu.

Mūsų skaitytojams, turintiems
progos ateinančiais mėnesiais
lankytis sostinėje Washingtone,
rekomenduojame būtinai užėiti
Nacionalinę galeriją ir aplankyti
Rodin'o darbų parodą. Paroda ten
vyksta Nacionalinės galerijos
naujuosiuos — antruosiuos rūmuos.
Ji bus atdara iki 1982 m. sausio
mėn. 31 d.

Auguste Rodin (1840—1917) Bronzos amžius

Bręsta geras šių metų knygų derlius

Šios vasaros pabaigoje ir ateinan-
tąjį rudenį žada išeiti palyginti
nemažai ir gana reikšmingų grožinės
literatūros knygų. Kai kurios iš jų
vertos jau iš anksto suminėti. „Ateities“
leidyklos Literatūros leidinių
fondas išleis naują Julijos Svabai-
tės-Gylienės poezijos rinkinį „Vilties
ledinė valtis“, Petro Melniko romaną
„Gėlių generacija“ ir čiurlioniškos
temos poezijos antologiją „Žvaigždžių
sonatos“.

Antologiją redagavo ir jai įžangą
parašė Alfonsas Tyruolis-Sešplaukis.
Eilėraščių apie Čiurlionį antologija buvo
1975 metais išleista ir Lietuvoje. Tačiau,
kaip įprasta, maskvinės direktyvos
jon neleido įdėti čiurlioniškosios
kūrybos tų poetų, kurie gyvena
Vakaruose. Okupanto nutylėjimo
melą griauant, dabar čia išleidžiama
17-kos išeivijos poetų antologija,
savo eilėraščių liečianti Čiurlionį ir jo
kūrybą. Ji išleidžiama, minint šiemet
70 metų sukaktį nuo M. K. Čiurlionio
mirties.

Algimanto Mackaus Knygų
leidimo fondas netrukus žada
skaitytojams pateikti Liūnės Sute-
mos eilėraščių rinkinį „Vendeta“, I-
choko Mero romaną „Sara“ ir Eduardo
Cinzo romaną „Monė“.

Pastarasis bus lyg ir ankstesniojo
romano „Raudonojo arklio vasara“
tęsinys.

Lietuviškosios knygų klubas
leidžia Jurgio Jankaus naują
pasakojimą knygą „Paparčio žiedas“.

buves netikslus. Tačiau objektyvumo
reikalaujant iš kitų, nereikėtų rodyti
ir savos tendencijos, kada į praėjusių
metų premijos vertuosius įrašomas
dar palyginti žalias debiutantas
N. A. Dičpetris, o visai ignoruojamas
A. Jasmanto poezijos rinkinys.

Daugiau šiame „Akiračių“
numeryje: liečiami Vytauto Petkevičiaus
Lietuvoj rašomi romanai; sveriami
praėjusių metų išeivijos romanai ir
apysakos; kalbama su poete Julija
Svabaite-Gyliene ir kt.

„Draugo“ kultūr. priedas rugpjūčio mėn. neišeis

„Draugo“ kultūrinis priedas, jo
redaktoriui Kazuii Bradūni išvykus
atostogų, visą rugpjūčio mėn., kaip ir
praėjusiais metais, neišeis. Todėl šis
numeris prieš atostogas yra paskutinis.
Pirmasis poatostoginis kultūrinio
priedo numeris pasirodys rugšėjo mėn.
5 d.

TRISDEŠIMT PIRMAISIS „DRAUGO“ ROMANO KONKURSAS

1. Dienraštis „Draugas“ skelbia
dailiosios prozos romano, apysakos
trisdešimtąjį konkursą. Rankraščius
įteikti paskutinė data yra 1981 m.
lapkričio 1 d.

2. Geriausio kūrinio autoriui
skiriama 2,000 dolerių premija,
kurios mectenatai yra Raimonda ir
Richardas Kontrimai iš Kalifornijos.
Komisijai neradus tinkamo kūrinio,
premią neskiriama.

3. Kūrinio siūzetą pasirenka patys
autorai. Rankraštis turi būti parašytas
mašinėlės, nemažesnis kaip 200
romano formato puslapių.

4. Kūrinįsi siūsti adresu: Dailiosios
prozos konkurso komisijai, Draugas,
4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629.

5. Sprendimo bešališkumui laiduoti
autorai turi pasirašyti slappyvardžiu,
o atskirame uždame vokie pažymėti
savo tikrąjį pavardę ir adresą, telefoną,
ten pat įrašant kūrinio antraštę ir
pasirinktąjį slappyvardį. Teisėjų
komisijai išrinkus premijuotiną
kūrinį, atidaromas tik laimėjusio
autorius vokas.

6. Dviejų tūkstančių dolerių
premią gavęs autorius be papildomo
honoraro pirmosios laidos teisę
perleidžia „Draugui“, įskaitant teisę
spausdinti dienraštyje ir išleisti
atskiru leidiniu arba tik išleisti
atskiru leidiniu. Premijos
nepaskyrus, autorai spausdinimo
sąlygas nuspręsus, susitarę su „Draugu“.